

CBDC - ცენტრალური ბანკების ციფრული ვალუტა: უპირატესობები და ნაკლოვანებები

მალხაზ ჩიქობავა

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
malkhaz.chikobava@tsu.ge

<https://doi.org/10.55896/978-9941-8-5764-5/2023-196-204>

ანოტაცია. სტატიაში განხილულია CBDC-ის (ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტების) უპირატესობები და სავარაუდო ნაკლოვანებები. აღნიშნულმა საკითხმა განსაკუთრებული აქტუალობა მოიპოვა 2008-2009 წლების გლობალური ფინანსური კრიზისის შემდეგ. გადაჭარბების გარეშე შეიძლება ითქვას, რომ ბოლო წლებში მთელი მსოფლიო მოიცვა ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტის (CBDC) შექმნის ციებრ-ცხელვებამ. ასზე მეტი ცენტრალური ბანკი დაკავებულია ამ თემით. მოცემულ საკითხში ყველაზე მეტად დაწინაურებულთა რიგებს შეიძლება მივაკუთვნოთ ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის, ინდოეთის, შვედეთის, ყაზახეთის, რუსეთის ფედერაციისა და ზოგიერთი სხვა ქვეყნის ცენტრალური ბანკები. დაახლოებით ათეულ ქვეყანაში ხელისუფლებამ უკვე გამოაცხადა ციფრული ვალუტის დანერგვის შესახებ. მაგრამ ეს არის უპირატესად მცირე იურისდიქციები, რომლებიც, ექსპერტების აზრით, გამოიყენება, როგორც საგამოცდო პოლიგონი. საერთაშორისო ანგარიშსწორების ბანკმა (BIS), ღრმად შეისწავლა CBDC-ის საკითხი. ის უწევს საკონსულტაციო დახმარებას ცალკეული ქვეყნების ცენტრალურ ბანკებს ციფრული ვალუტის პროექტების მომზადებაში და ასევე იწყებს პროექტებს ცალკეული ქვეყნების ციფრული ვალუტების სისტემების დასაკავშირებლად, რათა გამოიყენონ CBDC, როგორც ქვეყნებს შორის გადახდის საშუალება. ზოგიერთი ექსპერტი ვარაუდობს, რომ BIS-ს აქვს შორსმომავალი მიზნები შექმნას ერთიანი CBDC ყველა ქვეყნისთვის - გლობალური ციფრული ვალუტა, რომელმაც უნდა შეცვალოს აშშ დოლარი (Heller, 2021). რაც შეეხება საერთაშორისო სავალუტო ფონდს (IMF), ბოლო დრომდე CBDC-ის თემა მისთვის პერიფერიულ ინტერესს წარმოადგენდა. თუმცა, 2023 წლისათვის სავალუტო ფონდის ინტერესი შეიცვალა ციფრული ვალუტის მიმართ. მიმდინარე წლის აპრილში ვაშინგტონში ჩატარდა საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა და მსოფლიო ბანკის (WB) მმართველი ორგანოების ყოველწლიური საგაზაფხულო სესია, სადაც ადგილი ჰქონდა არაერთ გამოსვლას CBDC-ის თემაზე.

საკვანძო სიტყვები: ციფრული ვალუტა, კრიპტოვალუტა, ბიტკოინი, ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტა, კომერციული ბანკები, ცენტრალური ბანკი.

2023 წლის მაისში Project Syndicate-ში გამოქვეყნდა სტატია Who's Afraid of Central Bank Digital Currencies? (ვის ეშინია ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტების?). მისი ავტორია საბერძნეთის ყოფილი ფინანსთა მინისტრი, პარტია MeRA25-ის ლიდერი და ათენის უნივერსიტეტის პროფესორი იანის ვარუფაკისი (Varoufakis, 2023).

თავის მსჯელობას ის იწყებს შორიდან და მხოლოდ სტატიის ბოლოში გადადის CBDC-ის (ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტის) თემაზე. მსჯელობა ეფუძნება ამერიკის საბანკო სისტემის

მაგალითს. ავტორი განიხილავს ამერიკული ბანკის First Republic Bank-ის (FRB) ისტორიას, რომელიც მიმდინარე წლის აპრილში პრაქტიკულად გაკოტრებული აღმოჩნდა. რომ ჩატარებულიყო ამერიკული კანონმდებლობით გათვალისწინებული ბანკის გაკოტრების პროცედურა, მაშინ დეპოზიტების დაზღვევის ფედერალურ კორპორაციას (FDIC) მოუწევდა მეანაბრებისთვის დიდი რაოდენობით სახაზინო ფულის გადახდა დაზღვეული თანხის ფარგლებში (ეს შეადგენს 250 000 აშშ დოლარს). მაგრამ სხვა ვარიანტი იქნა არჩეული. მონეტარულმა ხელისუფლებამ მოაწყო FRB აქტივების გაყიდვა JPMorgan Chase-ზე. ეს უკანასკნელი აქტივებისა და რიგი სხვა მაჩვენებლების მიხედვით უოლ სტრიტის უმსხვილესი ბანკია.

აშშ-ს კანონმდებლობის თანახმად, არცერთ ბანკს, რომელიც ფლობს აშშ-ში დაზღვეული დეპოზიტების 10%-ზე მეტს, არ უნდა ჰქონდეს გაფართოების უფლება სხვა ამერიკული ბანკის შთანთქმით. ხაზინის ფულის დაზოგვის მიზნით კი მოთხოვნა დაირღვა. ჯეიმი დამონმა, JPMorgan Chase-ის ძღვეამოსილმა ხელმძღვანელმა, შეთანხმებას მიაღწია თავის ბანკში 50 მილიარდი დოლარის საკრედიტო ხაზის მიღებაზე და FDIC-თან ზარალის გაზიარებაზე, რამაც გამოიწვია 13 მილიარდი დოლარის ზარალი ამერიკელი გადასახადის გადამხდელებისთვის.

ოპერაციის ნეგატიური შედეგია არა მხოლოდ ის, რომ ამერიკელი გადასახადის გადამხდელი კიდევ ერთხელ მონაწილეობს ჩაძირული ბანკის გადარჩენაში, არამედ ის, რომ ბანკის ზომა, რომელიც TBTF (too big to fail - ძალიან დიდი იმისთვის, რომ გაკოტრდეს) კოჰორტაში შედის, ყველა დასაშვებ ნორმას გადააჭარბა. საბოლოო ჯამში, ეს ზრდის სისტემურ რისკებს.

იანის ვარუფაკისი საკუთარ თავს „ლიბერტარიანელ მარქსისტს“ უწოდებს, სხვები კი „ჯონ კეინზის ცოტა მარქსით“. FRB-ის გადარჩენაზე საუბრისას ბერძენი ეკონომისტი რეალურად საუბრობს საფრთხეებსა და შედეგებზე, რომლებიც წარმოიქმნება საბანკო კაპიტალის კონცენტრაციისა და ცენტრალიზაციის პროცესში.

ამერიკული ბანკების Silicon Valley Bank-ის, Signature Bank-ისა და First Republic-ის კოლაფსზე საუბრისას ვარუფაკისი მიიჩნევს, რომ ეს მხოლოდ პირველი ნიშნებია. ფედერალური სარეზერვო სისტემის კურსი საკვანძო განაკვეთის შემდგომი ზრდის მიმართულებით, ნიშნავს აშშ-ის ბანკების აქტივების შემდგომ გაუფასურებას, რომლებმაც წინა წლებში დააგროვეს დაბალპროცენტიანი სახაზინო ფასიანი ქაღალდების დიდი პორტფელი. და უოლ სტრიტის „უკვდავი“ მკვიდრნი გადაარჩენენ მომაკვდავ ბანკებს. აქ მოცემულია სტატის ავტორის მნიშვნელოვანი შუალედური დასკვნა: *„ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ეს დინამიკა მალე შეწყდეს. უფრო მეტი ბანკი გაკოტრდება, რაც დაეხმარება TBTF ბანკებს საზოგადოებისთვის კიდევ უფრო სერიოზული სისტემური საფრთხეების შექმნაში. ხელისუფლებას არა მხოლოდ შეცდომაში შეჰყავს საზოგადოება, რომ თითქოს მათი გადასახადების ეკონომია ხდება, არამედ ისინი ნიადაგს უქმნიან მომავალ საბანკო კრიზისს, რომელიც გაღიზიანებულ საზოგადოებას კიდევ უფრო მეტის გადახდას აიძულებს“.*

არსებობს თუ არა ალტერნატივა დღევანდელი საბანკო სისტემის მიმართ, თავისი გაკოტრებითა და საბანკო კაპიტალის მუდმივი კონცენტრაციითა და ცენტრალიზაციით? ვარუფაკისის მიხედვით არსებობს. საუბარია ცენტრალური ბანკის ციფრულ ვალუტაზე, ანუ CBDC-ზე დაფუძნებული საბანკო სისტემის აშენებაზე. არსებითად, ეს სისტემა უნდა შედგებოდეს ცენტრალური ბანკისგან, რომელშიც ანგარიშები გაიხსნება ყველა ფიზიკური და იურიდიული პირისთვის გამონაკლისის გარეშე. ამ სისტემაში კომერციული ბანკების ადგილი არ იქნება. CBDC პროექტის დასასრულს, ნაღდი ფული და უნაღდო ფული გაქრება და კომერციული ბანკები, როგორც უსარგებლო და არასაჭირო ინსტიტუტი,

გაუქმდება. სწორედ ამის უმინიათ ადამიანებს, ასეთ მოდელს ციფრულ საკონცენტრაციო ბანაკს უწოდებენ.

და იანის ვარუფაკისი მიესალმება ამას. ლოგიკა ასეთია: „არანაირი კომერციული ბანკი – არანაირი პრობლემა“. კერძოდ, პრობლემები, რომლებიც დაკავშირებულია საკრედიტო ინსტიტუტების გაკოტრებასთან და საბანკო კაპიტალის კონცენტრაციასთან და ცენტრალიზაციასთან, გაქრება. მისი აზრით, კომერციული ბანკები ბოროტები არიან, ხოლო ცენტრალური ბანკი თავისი ციფრული ვალუტით კარგია.

ვარუფაკისი გვიხატავს ჰიპოთეტურ სურათს იმის შესახებ, თუ რას გააკეთებდნენ დღევანდელი FRB მომხმარებლები, ციფრული დოლარი რომ უკვე დანერგილი ყოფილიყო:

„განვიხილოთ, თუ როგორ იმოქმედებს აშშ-ის ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტა, ანუ, CBDC, First Republic-ის შემთხვევაში. იმის ნაცვლად, რომ FDIC გარანტიას გასცემდეს საბანკო დეპოზიტების თაობაზე გადასახადის გადამხდელთა ფულით, ფედერალური სარეზერვო სისტემა ქმნის ციფრულ ანგარიშებს (ან საფულეებს) First Republic-ის მენაბრეებისთვის და ურიცხავს მათ თავიანთ ბალანსზე. მენაბრეებს შეუძლიათ შეინახონ ფული თავიანთ ახალ ანგარიშზე ფედერალური სარეზერვო სისტემაში, განახორციელონ გადახდები ფედერალური სარეზერვო სისტემის მიერ მოწოდებული მომხმარებლის სახელისა და PIN-ის გამოყენებით, ან გადარიცხონ ნაშთები ნებისმიერ სხვა საბანკო ანგარიშზე. ფედერალური სარეზერვო სისტემაში მათ ანგარიშზე ყოფნისას, მათი დეპოზიტები დეფაქტო გარანტირებულია ფედერალური სარეზერვო სისტემის მიერ, გადასახადის გადამხდელებზე დაკისრების ან სხვა ბანკებიდან მოსაკრეფლების ამოღების საჭიროების გარეშე“.

სტატიის ავტორს კარგად ესმის, რომ მას უამრავი მოწინააღმდეგე ეყოლება, რომლებიც იტყვიან, რომ მის მიერ მოწოდებული მოდელი სხვა არაფერია, თუ არა ციფრული საკონცენტრაციო ბანაკი. ის კი თავის ოპონენტებს ასე პასუხობს: განა ამჟამინდელი უნაღდო ფული არ იძლევა მათი მფლობელების ტრანზაქციებზე თვალყურის დევნებისა და საჭიროების შემთხვევაში ამ მფლობელებზე საჭირო გავლენის მოხდენის საშუალებას (ვთქვათ, კომერციულ ბანკებში ანგარიშების დაბლოკვით)?

„მე წარმომიდგენია CBDC-ის აღშფოთებული ოპონენტები როგორ ეძგერებიან თავიანთ კლავიატურას, რათა გამსაჯონ დიდი ძმის ბოროტი მცდელობისადმი ხელშეწყობის გამო, რათა გააკონტროლოს მოქალაქეების ყოველი ტრანზაქცია. მაგრამ ისინი შეცდომით სხვა ხეს უყეფენ. ციფრული ფული უკვე აქ არის, ის სულ უფრო ანაცვლებს ნაღდი ფულით ანგარიშსწორებას. თვალის დახამხამებაში, შიდა შემოსავლების სამსახურს, FBI-ის და ადგილობრივ პოლიციასაც კი დაუყოვნებლივ აქვს წვდომა ჩვენს გადახდებზე. ჯასტინ ტრუდოს, კანადის პრემიერ მინისტრს, არ სჭირდებოდა CBD-ი, რათა გაეყინა ვაქცინაციის მოწინააღმდეგე ტრაილერების მძღოლების საბანკო ანგარიშები. ბანკები და მსხვილი ტექნიკური კომპანიები რეგულარულად თიშავენ ან უარს ამბობენ ვაჭრობაზე იმ ადამიანებთან, რომელთა შეხედულებები მიჩნეულია უადგილოდ. სხვა სიტყვებით, ჩვენ ვცხოვრობთ ტექნო-ფეოდალურ საზოგადოებაში, სადაც უნდა ვითხოვოთ ნებართვა ჩვენი ბანკისგან გადახდაზე და, ირიბად, ჩვენი მთავრობისგან. ჩვენი ციფრული გადახდები შეიძლება ცენტრალიზებულად დაიბლოკოს საკრედიტო ბარათების ემიტენტი-კომპანიების, ბანკების, ბიუროკრატისა და არაანგარიშვალდებული, არაგამჭვირვალე შუამავლების მიერ.“

სრული სიმართლე - ასე კომენტარი შეიძლება გავაკეთო ამ ფრაგმენტზე. სწორედ ამიტომ, მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში ხალხი ჯიუტად ებრძვის ბანკირების მიერ თავსმოხვეულ „უნადლო სამოთხის“ პროექტს.

შემდგომ ვარუფაკის სტატიაში სრულიად უცნაური და ალოგიკური დასკვნა თითქოს CBDC-ზე გადასვლა ხალხს დაიცავს ბანკირების მიერ ტრადიციული უნადლო ფულის საფუძველზე აშენებული „ციფრული საკონცენტრაციო ბანაკის“ პროექტისგან და ხალხი, საბოლოოდ, მოიპოვებს ნანატრ თავისუფლებას: *„შესაძლოა, ინტუიციის საწინააღმდეგოდ, CBDC-ებს შეუძლიათ გააუმჯობესონ მოქალაქეების კონფიდენციალურობა სტატუს-კვოსთან შედარებით და დაგვიცვას უზომოდ ცენტრალიზებული ძალაუფლებისგან. შემოწმებისა და ბალანსის სისტემა შეიძლება დაინერგოს მონაცემთა მართვის ორ განცალკევებულ და განსხვავებულ სისტემაზე... CBDC-ის სათანადო და დემოკრატიულად კონტროლირებადი განთავსებამ შეიძლება მოიტანოს გადასახადების შეგროვების, დეფლაციის წინააღმდეგ ბრძოლისა და დიდი მძისგან (და მისი მრავალი უმცროსი ძმისგან) დაცვის გაძლიერების ერთობლივი უპირატესობა.“*

ყურადღება მივაქციოთ სიტყვებს „ინტუიციის საწინააღმდეგოდ“. შეგიძლიათ დაამატოთ: „ლოგიკის საწინააღმდეგოდ“. CBDC-ის შესახებ ასეთი იდეები სრულიად მოწყვეტილია რეალურ ვითარებას, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ ფულის ბატონებს („გლობალური კულუარული ძალები“, „სიღრმული სახელმწიფო“, „დიდი ძმის პარტია“) სურთ გახდნენ მსოფლიოს მფლობელები. CBDC-ის პროექტი არა იმდენად ფულზე, არამედ ძალაუფლებაზეა გათვლილი. მთელ მსოფლიოში ძალაუფლების ხელში ჩაგდების მიზნით, ცენტრალურ ბანკებს მიეცათ ბრძანება ციფრული ვალუტის შემუშავების შესახებ. საერთაშორისო ანგარიშსწორების ბანკის მონაცემებით, ამჟამად მას 110-მდე ცენტრალური ბანკი ავითარებს (მათ შორის, საქართველოს ეროვნული ბანკიც). CBDC პროექტი არის საბანკო კაპიტალის კონცენტრაციისა და ცენტრალიზაციის უმაღლესი და ბოლო ეტაპი, რომელიც ასრულებს ციფრული საკონცენტრაციო ბანაკის მშენებლობას გლობალური მასშტაბით და საერთოდ აუქმებს ყველა ფულს, რადგანაც საკონცენტრაციო ბანაკში ფული ანაქრონიზმია.

უკვე საკმაოდ ბევრი დაიწერა და ითქვა იმის შესახებ, თუ რა საფრთხის მომტანია ცენტრალური ბანკების ციფრული ვალუტები (ინგლისურენოვანი აბრევიატურა - CBDC) კაცობრიობისათვის: ის მას თავისუფლების ნარჩენებსაც ართმევს; კაცობრიობა აღმოჩნდება ცენტრალური ბანკების ელექტრონული საბურველის ქვეშ. კაცობრიობა არა მხოლოდ კონტროლდება, CBDC ხდება ადამიანის ქცევის მართვის ინსტრუმენტი, ხოლო ყველაზე დაუმორჩილებლების მოსპობა უბრალოდ შესაძლებელი იქნება CBDC ანგარიშისადმი ხელმისაწვდომობის ბლოკირების მეშვეობით.

უფრო ნაკლები ყურადღება ექცევა CBDC-ს ისეთ ასპექტს, როგორც კომერციული ბანკების შესაძლო მოსპობა ახალი ვალუტის შემოდების შემდეგ. პირველად საკრედიტო ორგანიზაციების ამ საფრთხის შესახებ უფრო ვრცლად ნათქვამია ფილადელფიის ფედერალური სარეზერვო ბანკის მოხსენებაში „Central Bank Digital Currency: Central Banking for All?“ („ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტა: ცენტრალური ბანკი ყველასათვის?“). <https://www.philadelphiafed.org/consumer-finance/payment-systems/central-bank-digital-currency-central-banking-for-all> ამ 32 გვერდიანმა დოკუმენტმა დღის სინათლე იხილა 2020 წელს. მასში საკმაოდ ვრცლადაა საუბარი აშკარა მხარეებზე: ოფიციალური ციფრული ვალუტის ემისია ხდება ცენტრალური ბანკის მიერ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირებისათვის. აღნიშნული CBDC-ის განთავსება ხდება ცენტრალური ბანკის ანგარიშებზე. თუკი ადრე იურიდიული პირებისათვის ფულის ძირითადი ნაწილის ემისია ხდებოდა კომერციული ბანკების მიერ (კრედიტების სახით) და მათი განთავსება ხდებოდა იმავე კომერციული ბანკების დეპოზიტებსა

თუ სხვა ანგარიშებზე, CBDC-ის სქემაში ციფრული ვალუტა ახდენს არა მარტო ნაღდი ფულის, არამედ ასევე უნაღდო ფულის ჩანაცვლებას (ანუ, იმ ფულისა, რომლის ემისია ტრადიციულად ხდებოდა კომერციული ბანკების მიერ).

რა თქმა უნდა, კომერციულ ბანკებს შეუძლიათ დამოუკიდებელი ორგანიზაციების გარკვეული იერსახის შენარჩუნება. რაღაც დროის მანძილზე ისინი შეძლებენ ცენტრალური ბანკების „ციფრულ ვალუტებთან“ თანაარსებობას. მაგრამ მოხსენების ავტორები აღნიშნავენ, რომ ისინი ვერ გაუძლებენ კონკურენციას ცენტრალურ ბანკებთან და შეწყვეტენ არსებობას, როგორც კლასიკური სადეპოზიტო-საკრედიტო ორგანიზაციები. ისინი უკვე აღარ მოგვევლინებიან ახალი ფულის ემიტენტებად, არამედ შეასრულებენ მხოლოდ და მხოლოდ წმინდა ფინანსური შუამავლების ფუნქციას ცენტრალურ ბანკსა და ფიზიკური და იურიდიული პირების სამყაროს შორის. კონკრეტულად კი, ის გააკონტროლებს CBDC-ის დაყვანას საბოლოო მოსარგებლემდე (ფიზიკურ და იურიდიულ პირებამდე), აგრეთვე უშუალოდ გააკონტროლებს საბოლოო მოსარგებლის ქცევას. რა თქმა უნდა, ახლანდელი კომერციული ბანკები სულაც არ არიან უცოდველი ორგანიზაციები, ისინი მიმართავენ მრავალ ბოროტქმედებას და არღვევენ იურიდიულ და მორალურ ნორმებს როგორც აქტიური, ისე პასიური ოპერაციების ნაწილში. მაგრამ სუპერმონოპოლიის - ციფრული ცენტრალური ბანკის შექმნა, რომელიც მოახდენს უველა დეპოზიტის უზურპაციას, ყველა საკრედიტო ოპერაცია კიდევ უფრო მეტი ბოროტება გახდება.

მოხსენება მთავრდება შემდეგი სიტყვებით: „... ჩვენ ვასკვნით, რომ CBDC და მასთან დაკავშირებული ცენტრალური ბანკი, ღიაა ყველასთვის, ნამდვილად შეუძლიათ უზრუნველყონ ვადიანობის სოციალურად ოპტიმალური ტრანსფორმაცია, ლიკვიდობის დაზღვევა და საბანკო ოპერაციების შემცირება. თუმცა, ის ასევე უხილავ ძალას აძლევს ცენტრალურ ბანკებს. არ არის უსაფუძვლო ფიქრი ასეთი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების შესახებ“. ანგარიში შეიცავს შემდეგ ფრაზას: „ამ მასალაში გამოთქმული შეხედულებები ეკუთვნის ავტორებს და არ ასახავს ფედერალური სარეზერვო სისტემის ან ფილადელფიის ფედერალური სარეზერვო ბანკის შეხედულებებს“. როგორც ჩანს, ფილადელფიის ფედერალურმა სარეზერვო ბანკმა გადაწყვიტა „ჩალის დაყრა“: ანგარიში შეიცავს ძალიან მკაცრ შეტევას ფედერალურ რეზერვზე და ციფრულ დოლარზე.

აღსანიშნავია, რომ იმავე 2020 წლის ზაფხულში, საერთაშორისო ბიზნეს გაზეთმა Financial Times-მა მოულოდნელად გამოაცხადა, რომ CBDC-ის გამოშვება მძიმედ დააზარალებს მომხმარებელთა მონაცემთა კონფიდენციალურობას და თავისუფლებებს ციფრულ სივრცეში. გარდა ამისა, FT-ის თანახმად, CBDC-ის შემოღებამ შეიძლება ძირი გამოუთხაროს კერძო ბანკებს, განსაკუთრებით კრიზისების დროს, იმის გათვალისწინებით, რომ კერძო პირებს და მსხვილ საწარმოებს შეეძლებათ საბანკო ოპერაციების განხორციელება პირდაპირ სახელმწიფოსთან და არა შუამავლის მეშვეობით. „... სისულელე იქნება გარისკვა კერძო კრედიტორთან დეპოზიტების დატოვებით“, - აღნიშნა FT-მა.

და აი, სებასტიან სინკლერის საინტერესო სტატია „Fed Paper: Central Bank Digital Currencies Could Replace Commercial Banks – But at a Cost“ („ფედ-ის ქალაქი: ცენტრალური ბანკის ციფრულმა ვალუტამ შეიძლება შეცვალოს კომერციული ბანკები, მაგრამ გარკვეული ფასის გადახდით“). <https://www.coindesk.com/policy/2020/06/05/fed-paper-central-bank-digital-currencies-could-replace-commercial-banks-but-at-a-cost/> ის გამოჩნდა ფილადელფიის ფედერალური სარეზერვო ბანკის ზემოთ ნახსენები ანგარიშიდან ერთი წლის შემდეგ და აგრძელებს წამოჭრილი თემის განხილვას. როგორც სათაურიდან ჩანს, სტატიის ავტორი უკვე უფრო დარწმუნებული აცხადებს, რომ CBDC-ის შემოღების შემდეგ ტრადიციული კომერციული ბანკების გაქრობის ალბათობა მაღალია.

2021 წლის ივნისში JPMorgan Chase-ის სტრატეგმა ჯომ იანგერმა თავის ინტერვიუში Bloomberg-ის გამომცემლობასთან აღიარა, რომ CBDC-ის შექმნა დიდი საშიშროების შემცველია კომერციული საბანკო სტრუქტურისთვის. მან აღნიშნა, რომ CBDC-ის შექმნამ საცალო დაკრედიტებისათვის შეიძლება გამოიწვიოს აშშ-ის კომერციული ბანკებიდან კაპიტალის მკვეთრი გადინება. ისინი დაკარგავენ 20%-დან 30%-მდე დაფინანსებას ოფიციალური ციფრული ვალუტის გამოშვების შემდეგ.

ბანკები იწყებენ თავიანთი არსებობის საფრთხის აღიარებას CBDC პროექტებიდან. ამრიგად, მიმდინარე წლის მარტში, იტალიის კომერციული ბანკების ასოციაციამ (ABI), რომელიც მოიცავს 700-მდე წევრს, კიდევ ერთხელ გამოხატა მხარდაჭერა ციფრული ევროს შემუშავებისადმი (ის 2020 წლიდან გრძელდება). თუმცა, ABI-ს მონაწილეებმა გამოთქვეს შეშფოთება, რომ ციფრული ევროს შემოღების შემდეგ კერძო მომხმარებლებსა და კომპანიებს ექნებათ პირდაპირი წვდომა ცენტრალური ბანკის ციფრულ ვალუტაზე და გრძელვადიან პერსპექტივაში შესაძლოა გაქრეს კომერციული ბანკების მომსახურების საჭიროება. ABI-მ მოუწოდა ევროპის ცენტრალურ ბანკს (ECB) შეინარჩუნოს ბანკების როლი, როგორც შუამავლისა CBDC-ების გამოყენებაში. ციფრულმა ევრომ კონკურენცია არ უნდა გაუწიოს ფინანსური ინსტიტუტების არსებულ ინსტრუმენტებს და ხელი არ უნდა შეუშალოს დამატებითი საბანკო სერვისების მიწოდებას, განაცხადა ABI-მ. <https://bits.media/italyanskie-banki-potrebovali-ot-etsb-sokhranit-za-nimi-rol-posrednikov-pri-vnedrenii-tsifrovogo-evr/>

გერმანიის ბანკების ასოციაციამ ასევე სთხოვა ECB-ს მარტში დაუმზას კომერციული ფინანსური ინსტიტუტები მონაწილეობა მიიღონ ციფრული ევროს შემუშავებასა და გაშვებაში. დამკვირვებლების აზრით, გერმანული ბანკების ასეთი აქტიური პოზიცია განპირობებულია იმით, რომ მათ სურთ დაიზღვიონ თავი, რათა დარჩნენ ფინანსური სისტემის სრულფასოვან მონაწილეება CBDC-ის ფართო დანერგვის პირობებში. <https://bits.media/nemetskie-banki-poprosili-u-etsb-razresheniya-na-uchastie-v-zapuske-tsifrovogo-evro/>

მართალია, თემის „CBDC და კომერციული ბანკები“ განხილვისას, ზოგიერთი ექსპერტი ხედავს პლიუსს კომერციული ბანკების მიერ ფულის გამოშვების შესაძლებლობის შესაძლო დაკარგვაში. ფულის მიწოდების ძირითად ნაწილს ხომ ჯერჯერობით არა ცენტრალური ბანკები, არამედ კომერციული ბანკები ქმნიან. ეს უკანასკნელი ფულს „ჰაერიდან“ ქმნიდა. დეპოზიტზე განთავსებული ფულის ერთი ერთეულზე მათ შექმნეს (და აგრძელებენ შექმნას) ფულის რამდენიმე ახალი ერთეული. ეკონომიკის სახელმძღვანელოებში ამას უწოდებენ „ვალდებულებების ნაწილობრივ დაფარვას“ (კომერციული ბანკების). ზოგიერთი ექსპერტი კი თვლის, რომ ამჟამინდელი ინფლაციური ფულის დიდი ნაწილი კომერციული ბანკების ამ შეუკავებელი ემისიის შედეგია.

სტატიაში Pure Evil („სუფთა ბოროტება“) <https://entrepreneurshandbook.co/pure-evil-c0c2148f81ab>., BitMEX-ის ყოფილი აღმასრულებელი დირექტორი არტურ ჰეისი წერს, რომ CBDC-ზე გადასვლა ცენტრალურ ბანკებს საშუალებას მისცემს გააკონტროლონ ფულის მიწოდება და ამისგან გაათავისუფლონ კომერციული ბანკები. ეს კი ეჭვქვეშ აყენებს ბანკების შემდგომ არსებობას: „ბანკებისთვის CBDC წარმოადგენს ეგზისტენციალურ საფრთხეს მათი არსებობისთვის...“. მართალია, ჰეისი თვლის, რომ CBDC-ის ისეთი პლიუსი, როგორცაა ფულის მიწოდებაზე და ინფლაციაზე უფრო მკაცრი კონტროლი, ანაზღაურდება ისეთი მინუსებით, როგორცაა მოქალაქეებისათვის თავისუფლების აღკვეთა: „მე ვთვლი, რომ უმრავლესობის აპათია საშუალებას მისცემს მთავრობებს ადვილად წაიღონ ჩვენი ფიზიკური ფული და ის შეცვალოს CBDC-ით, რომელიც ავლენს ფინანსური ზედამხედველობის უტოპიას (ან ანტიუტოპიას)“.

და აი, ბოლო სტატია, რომელიც გამოქვეყნდა 2023 წლის 25 თებერვალს „BlockChain“ ვებ-გვერდზე სათაურით „CBDC-ის გავლენა საბანკო ინდუსტრიაზე“ (<https://www.block-chain24.com/articles/vliyanie-cbdc-na-bankovskuyu-otrasl>). მასში საუბარია კომერციული ბანკებისთვის CBDC-ის შესაძლო დადებით და უარყოფით მხარეებზე. მაგრამ ზოგადად, უფრო მეტი უარყოფითი მხარეა. CBDC-ებს აქვთ პოტენციური, ძირითადი გამოუთხაროს საბანკო ინდუსტრიას სხვადასხვა გზით. აი რამდენიმე გზა: „საბანკო შუამავლობის აღმოფხვრა შესაძლოა იყოს ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ზემოქმედება. CBDC-ებს შეუძლიათ მომხმარებლებს ციფრული ვალუტების შენახვის ნება დართონ პირდაპირ ცენტრალურ ბანკთან და არა კომერციული ბანკების საშუალებით. ეს შეამცირებს ბანკების მნიშვნელობას საგადახდო სისტემაში და მათ შესაძლებლობას გამოიმუშაონ შემოსავალი ტრადიციული საბანკო მომსახურებით. კიდევ ერთი პოტენციური შეფერხება, რაც შეიძლება CBDC-ებმა მოიტანონ, არის კონკურენციის გაზრდა. მომხმარებლებმა შეიძლება ნაკლებად გამოიყენონ ბანკები საგადახდო მომსახურებისთვის, თუ მათ შეუძლიათ ციფრული ვალუტების შენახვა პირდაპირ ცენტრალურ ბანკში. CBDC-ებს ასევე შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ საბანკო დეპოზიტებზე. მომხმარებლებმა შეიძლება ნაკლებად შეინახონ საშუალებები ტრადიციულ საბანკო დეპოზიტებზე, თუ მათ შეუძლიათ ციფრული ვალუტების შენახვა პირდაპირ ცენტრალურ ბანკში. ამან შეიძლება გამოიწვიოს დაფინანსების მოცულობის შემცირება, რომელიც ხელმისაწვდომია ბანებისათვის დაკრედიტების მიზნით, რაც პოტენციურად გამოიწვევს დაკრედიტების შემცირებას...“

რუსულ მედიაში ფრთხილი საუბრები იწყება თემაზე „CBDC და კომერციული ბანკები“. აი, მაგალითად, დიმიტრი მანილოვის სტატია „რუსეთის უარი კომერციულ ბანკებზე. უტოპია თუ რეალობა“ (<https://forpost-sz.ru/a/2022-10-28/otkaz-rossii-ot-kommercheskikh-bankov-utopiya-ili-realnost>). ავტორი აღნიშნავს, რომ ციფრულ რუბლზე რუსეთის ბანკის წინადადებებში არაფერია ნათქვამი კომერციული ბანკების შესაძლო გაუქმებისა და თანდათანობით გაქრობის შესახებ: „ფინანსურ მარეგულირებელს შეეშინდა ორდონიანი მონეტარული სისტემის (ცენტრალური ბანკისა და კომერციული საკრედიტო დაწესებულებების კონტურის) საფუძვლების მორყევა. ცენტრალური ბანკის ვალუტაში ციფრულ დეპოზიტებზე გადასვლა გამოიწვევს უნაღდო ფულის მასიურ გადინებას, რომლის ემისიასაც ისინი ახდენენ კრედიტების მეშვეობით. სწორედ ასეთი ოპერაციები „კვებავს“ კომერციულ ბანკებს - ფულის მულტიპლიკატორის ეფექტს, როდესაც კრედიტი მეტი გაიცემა, ვიდრე დეპოზიტებითა და ანაბრებითაა მოზიდული. ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტის ტოტალური დომინირების სისტემაში ბანკების როლი მინიმუმამდე შემცირდება“. უცნაური იქნებოდა, თუ რუსეთის ბანკი ციფრული რუბლის პროექტის დასაწყისშივე ხმამაღლა გამოაცხადებდა, რომ გრძელვადიან პერსპექტივაში რუსეთის საბანკო სისტემა შეიძლება გახდეს ერთსაფეხურიანი: ცენტრალური ბანკი დარჩება, ხოლო კომერციული ბანკები დაილუპებიან.

აღსანიშნავია, რომ შემახველი ბანკის (სბერბანკის) ხელმძღვანელმა გერმან გრეფმა 2016 წლიდან არაერთხელ განაცხადა, რომ კომერციული ბანკები მალე გაქრება. როგორც ჩანს, გრეფმა იცოდა „ფულის ბატონების“ გრძელვადიანი გეგმები, რადგან ის იყო უოლ სტრიტის მთავარი ბანკის, JPMorgan Chase-ის საერთაშორისო საბჭოში. რუსი ბანკირები, რომელთა წინაშეც სბერბანკის ხელმძღვანელმა ისაუბრა, ვერ დაიჯერეს ასეთი პროგნოზების. როგორც ჩანს, ახლა მათდამი აღწევს გერმან გრეფის „წინასწარმეტყველების“ მნიშვნელობა.

გამოყენებული ლიტერატურა

Heller A. Patrick, (2021). Will Basel 3 Boost Gold and Silver Prices? May 20, 2021
<https://www.numismaticnews.net/coin-market/will-basel-3-boost-gold-and-silver-prices>

<https://bits.media/italyanskie-banki-potrebovali-ot-etsb-sokhranit-za-nimi-rol-posrednikov-pri-vnedrenii-tsifrovogo-evr/>

<https://bits.media/nemetskie-banki-poprosili-u-etsb-razresheniya-na-uchastie-v-zapuske-tsifrovogo-evro/>

<https://entrepreneurshandbook.co/pure-evil-c0c2148f81ab>.

<https://forpost-sz.ru/a/2022-10-28/otkaz-rossii-ot-kommercheskikh-bankov-utopiya-ili-realnost>).

<https://reosh.ru/valentin-katasonov-cbdc-zakat-epoxi-kommercheskix-bankov.html>

<https://www.block-chain24.com/articles/vliyanie-cbdc-na-bankovskuyu-otrasl>).

<https://www.coindesk.com/policy/2020/06/05/fed-paper-central-bank-digital-currencies-could-replace-commercial-banks-but-at-a-cost/>

<https://www.fondsk.ru/news/2023/06/12/khozyaeva-deneg-rvutsya-stat-khozyaevami-mira.html>

<https://www.philadelphiafed.org/consumer-finance/payment-systems/central-bank-digital-currency-central-banking-for-all>

IMF, (2023). IMF Approach to Central Bank Digital Currency Capacity Development, April 11, 2023.
<https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2023/04/12/IMF-Approach-to-Central-Bank-Digital-Currency-Capacity-Development-532177>

Varoufakis Yanis, (2023). Who's Afraid of Central Bank Digital Currencies? May 15, 2023. <https://www.project-syndicate.org/commentary/central-bank-digital-currency-would-upend-financial-industry-by-yanis-varoufakis-2023-05>

CBDC - Digital Currency of Central Banks: Advantages and Disadvantages

Malkhaz Chikobava

PhD in Economics, Associate professor

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

malkhaz.chikobava@tsu.ge

Summary

The article discusses the advantages and possible disadvantages of CBDC (Central Bank Digital Currencies). This issue gained special relevance after the global financial crisis of 2008-2009. It is no exaggeration to say that in recent years the entire world has been swept up in the fever of creating Central Bank Digital Currency (CBDC). More than a hundred central banks are engaged in this topic. Central banks of the People's Republic of China, India, Sweden, Kazakhstan, the Russian Federation and some other countries can be considered the most advanced in this matter. In about a dozen countries, the authorities have already announced the introduction of digital currency. But it's mostly the smaller jurisdictions that experts say are being used as testing grounds. The Bank for International Settlements (BIS) has studied the issue of CBDC in depth. It provides advisory assistance to individual countries' central banks in the preparation of digital currency projects and also initiates projects to connect individual countries' digital currency systems to use CBDC as a means of payment between countries. Some experts suggest that the BIS has far-reaching goals to create a single CBDC for all countries - a global digital currency that should replace the US dollar (Heller, 2021). As for the International Monetary Fund (IMF), until recently the topic of CBDC was of peripheral interest to it. However, by 2023, the IMF's interest has shifted towards digital currency. In April of this year, the annual spring session of the governing bodies of the International Monetary Fund and the World Bank (WB) was held in Washington, where there were a number of speeches on the topic of CBDC.

Keywords: digital currency, cryptocurrency, bitcoin, central bank digital currency, commercial banks, central banks.